

250-ті роковини з часу руйнування Запорізької Січі російськими військами за наказом Катерини II.

Козацька держава в очах правителів Московії, зокрема, Катерини II, завжди була занадто самостійною. Політичний устрій росії не передбачав такого варіанту. «Вольності козацтва» дратували ще Петра I, тому ліквідація Запорізької Січі давно була вирішеною справою, потрібні були лише сприятливі умови.

Такий момент настав у 1775 році. Російсько-турецька війна (1768–1774) переможно завершилася, вихід до Чорного моря був відкритий і допомога козаків стала непотрібною.

Ліквідація Запорозької Січі була ретельно спланована. Ініціювала її сама імператриця на придворній раді у травні 1775-го. Повертаючись з османського походу, російські загони на чолі з Петром Текелієм (загалом понад 100 000 чоловік) віроломно і без будь-якого попередження напали на Запорізьку Січ. Це стало повною несподіванкою для козаків, значна частина яких ще не повернулася з війни або ж перебувала на промислах. Січ охороняв гарнізон у 3000 осіб.

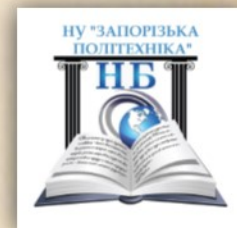
Картина «Остання рада на Січі». Художник Віктор Ковальов, середина XIX століття

Спішно скликана кошовим отаманом Петром Калнишевським рада прийняла рішення утриматися від пролиття крові і скласти зброю. Хоча рядове козацтво було налаштоване чинити опір.

15 червня 1775 року російські війська повністю зруйнували Запорізьку Січ. На користь Росії конфісковано запорозьку скарбницю, вивезено до Петербурга військові клейноди, артилерію, зброю, боєприпаси і архів. Одночасно захоплено паланкові центри та всі важливі пункти – шляхи, перевози тощо.

Старшину звинуватили у зраді та засудили до каторги. Кошового суддю Павла Головатого та військового писаря Івана Глобу заслано до Сибіру, а 85-літнього кошового отамана Петра Калнишевського ув'язнили в Соловецькому монастирі.

«Руйнування Січі» Картина художника Сергія Чайки

У маніфесті від 14 серпня 1775-го Катерина II повідомляла про ліквідацію «кубла пияк та розбишак», які жили в неучтві, «з винищенням на майбутній час і самої назви запорозьких козаків».

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ,
ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕРЖИЦА
ВСЕРОССИЙСКАЯ,
И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ, И ПРОЧАЯ.

Мы восхотѣли чрезъ сіе объявить во всей НАШЕЙ Имперіи, къ общему извѣстію НАШИМЪ всѣмъ вѣрополчаннымъ, что сѣбѣ Запорожская въ конецъ уже разрушена, со изстребленіемъ на будущее время и самого названія Запорожскихъ козаковъ; но менше какъ за оскорбленіе НАШЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА чрезъ поступки и дерзновеніе, оказанныя отъ сихъ козаковъ въ неповиновеніи НАШИМЪ высочайшимъ повелѣніямъ.

Не прежде Мы поступили на сію милосердію, НАШЕМУ весьма пріятную необходимость, какъ по истощеніи воще всѣхъ способовъ кротости и терпѣнія провозглашавшихъ къ нимъ увѣщанія; дабы возмуществованіи и познани творимыя погрѣбисости, и колико тѣмъ они воздвигнули на себѣ праведный НАШЪ гнѣвъ и строгость въвреннаго НАМЪ отъ Всевышняго правосудія.

Не изчисляя жалобъ и утружденій, не рѣдко восходившихъ къ НАШЕМУ Престолу отъ сосѣднихъ державъ заграбительства, которыя непрестанно въ ихъ границахъ производили отъ Запорожцовъ, возмущеніи Мы во первыхъ началѣ и происхожденіи, отъ которыхъ существованіи сіи козаки; а по томъ въ нижеслѣдующемъ изобразимъ ихъ дерзостное ослушаніе Монаршей НАШЕЙ власти, и пляски отъ нихъ Запорожцовъ возпослѣдовали насильства противу собственныхъ согражданъ своихъ подданныхъ же НАШИХЪ.

Отъ писателей повѣстующихъ древнія дѣянія Отчизны, взаимствовашь можно каждому любопытному то свѣдѣніе, что Запорожскіе козаки не что иное были, какъ часть отъ Малороссійскихъ козаковъ, напослѣдокъ въ нравахъ и въ образѣ правленія отщепеніица, ибо сіи обрѣцались въ естественномъ общечеловѣчествѣ, были до имѣй, да и пребудутъ всегда полезными гражданами, на противу чего Запорожскіе, одичавъ въ своихъ уединеніяхъ и порогахъ, гдѣ первобытно по способности мѣстѣ одна только военная стража учреждена была къ отраженію Татарскихъ набѣговъ, составили изъ себя мало по малу со всѣмъ особенное странное и намеренно самого Творца, въ разномыслии рода человѣческаго отъ него благословеніемъ, противоборствующее политическое сомнѣніе. Въмѣсто того, что при началѣ учрежденія на Днѣпровскихъ порогахъ нужной и полезной стражи, козакамъ на оную временно и по переѣзду изъ Украйны отправленнымъ возвращено было брать нуда съ собою женъ и дѣтей своихъ, дабы онымъ не подвергаться напрасной опасности варварскаго плѣненія, сдѣловали же и самыхъ стражей содержати чрезъ то въ болшей свободѣ и лучшей по тогдашнимъ обычаямъ военной исправности, нѣкоторые изъ нихъ столько потѣхились къ сей правдой, холостой и безпечной жизни, что избѣгали себѣ напо дѣдохъ изъ нея неподвижный законъ, а съ онымъ збывали оптину свою, и рѣшались остаться уже на всегда въ сѣбѣ на собственной своей волѣ. Числомъ

І далі: «...нема тепер більше Січі Запорізької в політичному її потворстві».

У найкращих традиціях демагогії «освічена» імператриця подавала знищення Січі як виконання монаршого обов'язку перед Богом, перед імперією і навіть «перед самим узагалі людством».

Маніфест Катерини II

На анексованих землях отримали величезні володіння фаворити і наближені Катерини II. Тоді ж почалася інтенсивна колонізація «Новоросії», яку стали називати степовим Причорномор'ям.

Після ліквідації Січі більша частина козаків (близько семи тисяч) перейшла на землі Османської імперії, утворивши Задунайську Січ у гирлі Дунаю.

На місці укріплень залишилися руїни та могили, та Січ продовжувала жити у пам'яті народу, в його піснях і думах...

Руйнування Запорізької Січі було однією з найтрагічніших сторінок в історії України XVIII століття. З політичної арени зійшла грізна сила, яка більш як 3 століття захищала народ від ворогів, сприяла економічному та культурному піднесенню України.

Січ була впливовою організацією, що десятиліттями стримувала процес закріпачення селян в Україні (завдяки Запорізькій Січі на Лівобережжі кріпацтво було запроваджене лише з 1783 року, у той час як на Правобережжі кріпосницький лад існував задовго до цього часу). На її теренах збиралися втікачі з внутрішніх українських земель, чужих країв.

Запорізька Січ залишилася в народній пам'яті краєм, де кожен знаходив захист і волю, а запорожці— уособлення кращих людських якостей і незламного національного духу, прикладом для наступних борців за незалежність України.

Зворотний форзац другого видання Кобзаря 1844 р. із зображенням козацької могили

Острів Хортиця, Запоріжжя

Козак (малюнок з мережі)

Добірка інтернет-посилань

1. <https://www.5.ua/ukrayina/chomu-kateryna-ii-boialasia-zaporizku-sich-i-iak-viddiachyla-kozakam-za-peremohu-nad-turkamy-221631.html>

Чому Катерина II боялася Запорізьку Січ і як "віддячила" козакам за перемогу над турками

2. <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/15/1775-ruynuvannya-zaporizkoyi-sichi>

1775 - руйнування Запорізької Січі

3. <https://armyinform.com.ua/2021/06/16/hto-i-yak-znyshhuvav-zaporizku-sich/>

Хто і як знищував Запорізьку Січ

4. <https://www.golos.com.ua/article/332024>

«Січ Запорозька зруйнована, й саме ймення запорозьких козаків надалі не повинне вживатися та згадуватись»

